



ל"ג בעומר

מתוך "ליקוטי שמואל"

עורך ומלקט ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

ל"ג בעומר

ל"ג בעומר הוא יום שמחה. זהו היום השלושים ושלושה לספירת העומר שסופרים מפסח לשבועות, וחל בי"ח באייר. מקורו של המועד ככל הנראה במנהג לציון קדום של התאריך, וכל"ג בעומר הוא קיים החל מהמאה העשירית לאלף החמישי. זהו המועד האחרון שנוסף ללוח הזמנים היהודי. מנהג בולט בל"ג בעומר הוא הדלקת מדורות.

המועד בלוח השנה

למועד זה שלושה אופנים לציון בלוח השנה:

- יום השלושים ושלושה (בגימטריה ל"ג) בספירת העומר
- על פי התאריך היהודי, י"ח באייר
- באמצעות הביטוי "פרוס העצרת"

הקשר בין שלושת ציוני זמן אלו, החלים באותו היום על פי לוח השנה הנוכחי, התחזק במהלך ההיסטוריה. הביטוי הקדום ביותר הוא "פרוס העצרת", שפורש כל"ג בעומר במאה העשירית לאלף החמישי. י"ח באייר שימש בעיקר כציון יום יהושע בן נון.

אופיו של ל"ג בעומר

ל"ג בעומר מכיל מספר מרכיבים, שמקורותיהם מרובים. המרכיבים, ומשקליהם משתנים מקהילה לקהילה ומתקופה לתקופה:

- הילולת רבי שמעון בר יוחאי, שנהוגה מהמאה הרביעית לאלף השישי.
- הדלקת מדורות, בעיקר בארץ ישראל.
- הדלקת נרות ומשואות, וקריאה בזוהר הקדוש.
- מחנאות ומשחקי חץ וקשת.
- הילולות מרכזיות נוספות בישראל, שנגזרו מהילולת רבי שמעון בר יוחאי:
 - הילולת רבי מאיר בעל הנס בטבריה, בפסח שני.
 - הילולת שמעון הצדיק בירושלים.
 - הילולה במערת אליהו הנביא, שהתקיימה במאה השביעית לאלף השישי והייתה דומה להילולת רבי שמעון בר יוחאי. בהילולה זו הגיעו הספרדים, עם מיעוט אשכנזי, ממרחק על מנת לשהות ולרקוד יומיים או שלושה.
- עליות נוספות לקברי חכמים וצדיקים, בישראל ובגולה. עליות לקבר היו נפוצות בעבר בעיקר במגרב.

המקורות ההיסטוריים של ציון היום

על המקור לציון יום זה קיימות מספר רב של מסורות המציינות אירועים שונים ליום זה.

- בתלמוד הבבלי נאמר, כי ביום זה נפסק מותם במגפה של תלמידי רבי עקיבא.
- לפי מסורות שונות, רבי שמעון בר יוחאי (רשב"י) נולד, התחתן ונפטר, ובשעת פטירתו נתגלו לו סודות תורה נשגבים והוא מסר את ספר הזהר, החיד"א האריך להוכיח כי זוהי טעות.
- על פי קביעתו של החת"ם סופר, המן התחיל לרדת ביום זה: "הורדת המן ביום ל"ג בעומר וראויה לעשות לזה זכר טוב." (חתם סופר, שו"ת ברל"ג) החת"ם סופר קבע סיבה זו, בסתירה למסורות אחרות בנוגע למועד ירידת המן, מתוך התנגדות להילולת הרשב"י וכחלופה להן.
- מימי בית שני, פרוס העצרת היה ציון הזמן שעד אליו יש להתריע על מחסור במי שתייה, וכן אחד המועדים להעלת מעשר בהמה לבית המקדש. ייתכן כי פרוס העצרת היה מועד אמצע ספירת העומר, כלומר כ"ה בעומר. המעבר מלוח שנה שמשילוח שנה ירחי במאה הרביעית לאלף הרביעי דחה את המועד בשמונה ימים, עד לציונו בל"ג כנהוג היום.
- התאריך י"ח באייר, שבו חל ל"ג בעומר, היה יום בעל משמעות יהדות הגליל מכמה סיבות:
 - צום יהושע: באלף החמישי, היה נהוג צום לזכר יהושע בן נון בתאריך י"ח באייר.
 - רעידת אדמה: תאריך זה מוזכר במקורות שונים בהקשר של רעידת אדמה, בעבר או בעתיד. מקורו של קשר זה ברעידת אדמה שהתרחשה בי"ח באייר במאה השנייה לאלף הרביעי, וייתכן כי החריבה את בית המקדש של יוליאנוס.
 - בניית בתי המקדש: ייתכן כי בית המקדש של יוליאנוס נבנה בי"ח באייר. מכאן הועלתה ההשערה כי בתי המקדש הראשונים, שנבנו בחודש אייר, נבנו גם הם בתאריך זה.
- למנהגי הילולת רבי שמעון בר יוחאי קיימים מספר מקורות אפשריים:
 - העלייה לרגל התפתחה מתוך מנהג קודם לעלות לקברי צדיקים בהר מירון. קדמה לה העלייה לרגל לקברי הלל ושמאי.
 - עולי ספרד, שהביאו עמם לצפת מסורות קבליות ובהן גם גדלותו של הרשב"י, אימצו את המנהגים המקומיים הקשורים במירון, שינו את אופיים והעצימו את חשיבותם.
 - ייתכן שההילולה קלטה מנהגים כגון הדלקת אש ותספורת ילדים מהילולה אחרת, העלייה לקבר שמואל בירושלים, שהופסקה באותה התקופה.

○ ייתכן כי תאריך הילולה ומיקומה הם יסודות שלקוחים מחזיון קודם, יהושע בן נון.

הפסקת מותם של תלמידי רבי עקיבא

במספר מקורות חז"ל מוזכר מותם של תלמידי רבי עקיבא, לדוגמה:

אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה בזה. והיה העולם שמם, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה (לימדה) להם, רבי מאיר, רבי יהודה, רבי יוסי, רבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה... כולם מתו מפסח עד עצרת.

— תלמוד בבלי, מסכת יבמות, דף סב עמוד ב

עם זאת, לא נאמר בתלמוד בפירוש שמות התלמידים פסק ביום ל"ג בעומר. המקור הראשון אשר מציין כי מנהגי האבלות פוסקים ביום ל"ג בעומר הוא ר' אברהם בן נתן הירחי, במאה העשירית לאלף החמישי המביא בשם ר' זרחיה הלוי כי בספר ישן הבא מספרד כתוב שתלמידי רבי עקיבא מתו מפסח ועד "פרוס העצרת", ומשמעות 'פרוס' היא חמישה עשר ימים, וזהו ל"ג לעומר:

ואין מנהג לכנוס בין פסח לעצרת, ולא מפני שיש איסור בדבר, אלא למנהג אבלות על מה שאירע, שבאותו פרק מתו י"ב אלף זוגות תלמידים לרבי עקיבא על שלא נהגו כבוד זה לזה. אבל מקדשין שאין שמחה אלא בחופה ונישואין, ומי שכנס אין בו שום איסור בעולם. ואך מנהג בצרפת ופרובינצא לכנוס מלי"ג בעומר ואילך, ושמעתי בשם ר' זרחיה הלוי ז"ל מגירונדא שמצא כתוב בספר ישן הבא מספרד שמתו מפסח ועד פרוס העצרת. ומאי פורסא פלגא כדתנן שואלים בהלכות פסח קודם לפסח לי יום ופלגא ט"ו יום וט"ו יום קודם העצרת זהו ל"ג בעומר.

— המנהיג, הלכות אירוסין ונישואין סימן ק"ו מהדורת רפאל עמוד תקלח

חישוב זה לוקה בחסר, לכאורה, שכן חכמי פרובאנס מחצית החודש קודם לחג השבועות הוא כ' באייר, ולא י"ח באייר. מאוחר יותר הציע המהרי"ל את הנימוק שבספירת העומר יש רק 32 ימים בהם אומרים תחנון (לאו דווקא הימים הראשונים לספירה). עם זאת, גם חישוב זה מוקשה במקצת.

מקור הפסקת מנהגי האבלות בל"ג בעומר, לפיכך, לוטים בערפל. בתקופה שבה נקבעה ההפסקה, במאה העשירית לאלף החמישי, הייתה יכולת לבצע זאת בעקבות האחידות של ספירת העומר והיכולת לקשור את התאריך י"ח באייר עם ל"ג בעומר. ייתכן שהקביעה אודות הפסקת האבלות הייתה קשורה בהעברת מידע מארץ ישראל לאירופה באמצעות שליחים באותה התקופה, שהעבירו את חשיבות התאריך י"ח באייר, שהיה קיים בארץ ישראל, כפי שניתן לראות בסקירה ההיסטורית של תאריך זה.

רבי מנחם המאירי כותב כי מסורת זו היא כבר מהגאונים. עם זאת עדיין לא היה ידוע על מנהגי שמחה ביום זה. המהרי"ל, המכונה "אבי מנהג אשכנז" ואשר חי בסוף תקופת הראשונים, כבר מזכיר במאה השלישית לאלף השישי כי "עושים שמחה ביום ל"ג בעומר" כיוון שמות התלמידים הופסק לאחר ל"ב יום וכי "עושים למחרתם שמחה לזכר".

רבי שמעון בר יוחאי הילולת בר יוחאי

הילולת רבי שמעון בר יוחאי, מצוינת ביום זה בעקבות מסורות מהמאה הרביעית לאלף השישי כי זהו יום נישואיו, הולדתו, הסמכתו ופטירתו של הרשב"י. על ערש דווי, נאמר בספר הזוהר, גילה לתלמידיו את סודות הקבלה. לשמחת ההילולה הצטרפה הדלקת המדורה כזכר לאש שאפפה את ביתו של בר יוחאי ביום מותו.

הרעיונות שעומדים בבסיס הילולת בר יוחאי התפשטו בישראל ובגולה, והעניקו משמעות עליונה ליום זה. עם זאת, יש מחכמי ישראל שהתנגדו להפיכת ל"ג בעומר ל"יום טוב" של ממש. המפורסם שבהם הוא החת"ם סופר, שכתב: "אין לקבוע מועד שלא נעשה בו נס ולא הוזכר בש"ס ובפוסקים בשום מקום... לעשותו יום שמחה והדלקה... לא ידעתי אם רשאים לעשות כן." לדעת החת"ם סופר אין לעלות כלל למירון בל"ג בעומר, משום שלא ייתכן עוד מקום שיעשו אליו עלייה לרגל חוץ מירושלים. גם המנהג לשרוף בגדים היה שנוי במחלוקת, משום איסור "בל תשחית". למרות האמור, כיום רווח המנהג לחגוג את יום ל"ג בעומר בהקשר של הרשב"י, בלא לחשוש להסתייגויות אלו.

דמותו של הרשב"י בל"ג בעומר קשורה גם כדמות קבלית, וגם כצדיק שמגן, מרפא ומברך ביום זה. דמותו כצדיק שפורש חסות בל"ג בעומר, היוותה השראה לעליות לקבר ולהדלקות לזכר צדיקים רבים אחרים בישראל ובגולה.

מים אחרונים ויום מס

מימי בית שני, וייתכן שמתקופה קדומה יותר, נקבע שאין לקוות יותר למי גשם שימלאו את בורות מי השתייה בפרוס העצרת, על פי התלמוד:

ירדו [גשמים] לצמחים אבל לא לאילן. ציבחד ציבחד [טיפה טיפה] לאילן אבל לא לצמחים. סגין סגין לזה ולזה אבל לא לבורות לשיחין ומערות: מתריעין עליהן מיד. תני מתריעין על האילן בפרס הפסח. לבורות לשיחין ולמערות בפרס העצרת. מעתה אפ"י יותר מיכן יותר מיכן מעשה ניסים ואין מתריעין על מעשה ניסים.

— תלמוד ירושלמי, מסכת תענית, פרק ג', הלכה ב'

על פי הפסקה, זהו אחד מכמה תאריכים בהם מודדים את כמויות המים. במאה התשיעית לאלף החמישי פורש ביטוי זה כל"ג בעומר. ציון זמן זה מקבל חיזוק מתוך פרשנות הש"ס לסיפור המבול:

רבי יהושע אומר: אותו היום שבעה עשר באייר היה, יום שמזל כימה שוקע ביום ומעינות מתמעטין

— תלמוד בבלי, מסכת ראש השנה, דף יא עמוד ב

כמו כן, על פי המשנה, יום זה היה אחד משלושת הימים להעלת מס ומעשר בהמה לבית המקדש, המתאימים לשלוש הרגלים:

בשלושה פרקים בשנה, תורמין את הלשכה, בפרוס הפסח, בפרוס עצרת, בפרוס החג, והן גרונות למעשר בהמה, דברי רבי עקיבא. בן עזאי אומר, בעשרים ותשעה באדר, ובאחד בסיון, ובעשרים ותשעה באב. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים, באחד בניסן, באחד בסיון, בעשרים ותשעה באלול.

— משנה, מסכת שקלים, פרק ג', משנה א'

פסקה זו גם נוקבת בתאריך של מועד זה. מדובר בא' בסיון, שחל ארבעה ימים לפני חג השבועות בתאריכו כיום (ו' בסיון) וחמישה עשר יום לפני חג השבועות על פי הספירה השמשית בספר היובלים (ט"ו בסיון). כלומר, פרוס העצרת הוא מחצית החודש (פרוס) לפני חג השבועות (העצרת) על פי הלוח השמשי.

טהרת השכינה

יש אומרים שהמשמעות הראשונית של המנהגים בספירת העומר קשורה בטהרה כי המספר ל"ג בספירת העומר הוא משמעותי עקב קדושתו של המספר 3. ראייה לכך יש בפסוק ד' בספר ויקרא י"ב, על פיו היולדת צריכה להיטהר 33 ימים:

דָּבַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר, אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ, וַיִּלְדָּה זָכָר--וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים, כִּימֵי נְדַת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא. וּבַיּוֹם, הַשְּׁמִינִי, יִמּוֹל, בְּשָׂר עַרְלָתוֹ. וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים, תֵּשֵׁב בְּדָמֵי טְהָרָה; בְּכָל-קֹדֶשׁ לֹא-תִגַּע, וְאֶל-הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא, עַד-מְלֵאת, יְמֵי טְהָרָה.

— ספר ויקרא, פרק י"ב, פסוקים ב'-ד'

תחת הנחה שיש הקבלה בין אם יולדת לבין השכינה ואף לאדמת ארץ הקודש הקשורה בשכינה, יש בכך הסבר למנהגי ההינזרות בל"ג הימים הראשונים של ספירת העומר.

י"ח באייר

קיימות עדות מהמאה השלישית לאלף החמישי לצום בי"ח באייר. במאה החמישית לאלף כבר קיימות עדויות ברורות לקשר בין התאריך י"ח באייר וצום לזכר יהושע בן נון^[5]. לדוגמה:

וְכָל הַיָּהּ חַת מְשֻׁפֶּת שְׁנֵי
בְּהִיּוֹת בֶּן נֹון מְנַהֵיג שְׂאוֹנֵי
וַיַּחְמוֹס יָמָיו וּבֹו אִישׁוֹנֵי
בְּשִׁמוֹנָה עָשָׂר בְּשָׁנָי.

— אלעזר הקליר, אהלי איכה גילו קדישים

התאריך הוזכר בהחל מתחילת האלף החמישי בהקשר של רעידת אדמה, בעבר או בהווה.

כבר מהמאה התשיעית לאלף החמישי קיימת עדות לקשר בין מות יהושע לבין רעידת אדמה, בלא קשר ישיר לתאריך י"ח באייר. בהמשך יש עדות גם לקשר בין שלושת הגורמים: התאריך, מות יהושע ורעידת אדמה: "צמו ביח בו בגלל מות יהושע והיה בו רעש" ככל הנראה שהמקור לקשר בין רעידת האדמה לבין התאריך הוא ברעידת אדמה שהתרחשה בשנת ד'קכ"ד בי"ח באייר. זהו גם התאריך, לפי מקורות שונים, של חורבנו של בית המקדש של יוליאנוס בתאריך זה, וכן של בנייתו. על פי המקורות, בית המקדש נחרב בעת בנייתו על ידי רעידת אדמה. מכאן גם ההשערה כי זהו תאריך בנייתם של בתי המקדש הראשונים.

מקור המנהגים של הילולת רבי שמעון בר יוחאי הילולת רבי שמעון בר יוחאי

המנהג של עלייה לקבר הרשב"י התפתח בהדרגה מתוך מנהגי עלייה לקברים אחרים, בעיקר קברי הלל ושמאי. גם המועד, ל"ג בעומר, הפך בהדרגה להיות מרכז הפולחן.

עדויות לעלייה לקברי צדיקים במירון קיימות מאמצע המאה התשיעית לאלף החמישי. החל מהמאות העשירית לאלף החמישי והראשונה לאלף השישי הדיווחים, חלקם בידי יהודים וחלקם בידי ערבים, ממוקדים ומוסרים אודות עלייה לקברי הלל ושמאי, וכן על נס של הופעת מים מתוך סלע. החל מהמאה הראשונה לאלף השישי נמסר על השתטויות על קברי צדיקים בעונת האביב, בעיקר בפסח שני, הסמוך לל"ג בעומר של ימינו. עדות מהימנה לעלייה לקבר הרשב"י בל"ג בעומר יש רק מהמאה השלישית לאלף השישי:

מטיברייא רחוק כמו י"ב מילין יש מקום נקרא מירוני, יש מערה אחת נקברו בה עשרה זקנים חשובים ובכללם שמאי והלל. מעט רחוק משם יש מערה אחרת, נקברו בה ר' שמעון בר יוחאי ובנו, ובתוך המקום יש בית הכנסת מר' שמעון בר יוחאי, ואין שם מים חיים כלל, עד שלא יוכלו לדור שם בני אדם מהעדר המים, אך יבואו העברים שלש רגלים לראות קבורות הצדיקים החשובים הנזכרים, ובייחוד קבורת ר' שמעון בר יוחאי, ויתחננו עם תפלות סליחות ותחנונים לאל יתברך שיתן להם מים שיוכלו לעמוד שם ימים אחדים, ומיד יבוא מטר, והישמעאלים ימלאו הבורות שלהם וכיליהם מים, אז יתנו ליהודים לאכול ולשתות כל מעדני מלך.

— הנוסע מקנדיה, ה'רל"ג

במאה זו יש תיעוד של יחוס ל"ג בעומר לתאריך חתונתו של הרשב"י, וכן של פטירתו. ככל הנראה, המעבר מקברי הלל ושמאי לקבר הרשב"י נעוץ בספר הזהר, שהובאה על ידי יהודי ספרד שעלו לישראל בתקופה זו.

המנהגים הקודמים היו בעיקר תפילה על המים. אולם, עולי ספרד הביאו מנהגים עשירים יותר, והפכו את מירון למקום התעלות רוחנית. שלושת סוגי הביקורים במירון היו: ביקור לשם תפילה בעתות משבר, ותפילה להורדת גשם בסוכות; ביקורי מקובלים וחבורותיהם לצרכי התייחדות ועיון בזוהר בשלושת הרגלים כתחליף לעלייה לירושלים, בהשראת האר"י; קביעות של לימוד תורה וקבלה לצורך תפילה ותיקון על הגלות. התייחדות במירון בהקשר קבלי המשיכו, בתאריכים שונים, גם במאות הבאות.

מנהגי ההילולה הידועים היום התקבלו במאה הרביעית לאלף השישי. ייתכן כי מנהגים אלו הובאו מירושלים, שם הייתה נהוגה הילולת שמואל הנביא שבקבר שמואל הנביא. במאה הרביעית לאלף השישי נאסר על היהודים לקיים את הילולת שמואל הנביא, שמנהגיו קשורים באש, בשמן, בתספורת ילדים ובמועד פטירת הצדיק. ככל הנראה, הועברה ההילולה למירון בי"ח באייר, שהיה יום בעל משמעות קיימת.

במאה הרביעית לאלף ניתן דיווח על ישיבה של שלושה ימים של האר"י ואנשי ביתו בל"ג בעומר, כהמשך של מסורת קיימת. עלייה זו נחשבת על ידי רבים למקורה של הילולת הרשב"י:

ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי רשב"י ור"א בנו אשר קבורים בעיר מירון כנודע ואוכלים ושותי' ושמחים שם אני ראיתי למוז"ל שהלך לשם פ"א ביום ל"ג לעומר הוא וכל אנשי ביתו וישב שם שלשה ימים ראשו' של השבוע ההו' וזה היה פעם הא' שבא ממצרים אבל אין אני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו הנפלאה שהשיג אחר כך. והה"ר יונתן שאג"י העיד לי שבשנה הא' קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מוז"ל שהוליך את בנו הקטן שם עם כל אנשי ביתו ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע ועשה שם יום משתה ושמחה.

— חיים ויטאל, שער הכוונות, דרושי הפסח, דרוש י"ב, מתוך שמונה שערים בעריכת שמואל ויטאל

המונח "הילולת דרבי שמעון" הוזכרה לראשונה במאה החמישית לאלף, אז גם תועדה הזיכרון ההמונית לראשונה בהקשר זה. במאה השישית לאלף כבר יש עדות לחיבור בין מנהגי האבלות לזכר תלמידי רבי עקיבה וסיומם בל"ג בעומר לבין הרשב"י.

הקשר ההיסטורי של המועד למים

כפי שצוין במסגרת תיאור ההיסטוריה של היום, אחד המקורות ההיסטוריים המוקדמים ביותר של ל"ג בעומר, הוא היה ציון הזמן שעד אליו יש להתריע על מחסור במי שתייה בבורות המים בפרוס העצרת, לפחות מימי בית שני. בכך נוצר, או קובע, הקשר של יום זה, שהוא כאמור גם ל"ג בעומר אך גם פרוס העצרת, למי גשם ולמי שתייה. משמעותו של יום זה הוא שמים היורדים לאחר ציון זמן זה, מיוחסים לנס.

קשר זה זוכה לחיזוק בכך שיומו הראשון של המבול נחשב, על פי רבי יהושע, ל"ח באייר (החודש השני מפורש כאייר), כיוון שהמים מתחילים להופיע ב"ז באייר¹:

בְּשָׁנָה שֶׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעֲיֵלֵת תְּהוֹם רַבָּה וְאַרְבַּת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ

— ספר בראשית, פרק ז', פסוק י"א

בנוסף, על פי ספר היובלים, שעושה שימוש בלוח שנה שמי, גם סיומו של המבול ב"ח באייר:

בפרשנות של סיפור המבול, מורחב הקשר בין המבול, לבין הפסקת פעילות המעינות במועד זה:

בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש רבי יהושע אומר אותו היום י"ז באייר היה יום שמזל כימה שוקע ביום ומעינות מתמעטין ומתוך ששינו מעשיהן שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מזל כימה ביום ונטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם ר' אליעזר אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמזל כימה עולה ביום ומעינות מתגברים

— תלמוד בבלי, מסכת ראש השנה, דף יא עמוד ב

בתקופה מאוחרת הרבה יותר, במאה העשירית לאלף החמישי, התקיימה עלייה לקברי הלל ושמאי בפסח שני, כאמור בתיאור ההיסטורי. על פי חלק גדול מהתיאורים, התרחשו נסים של נביעת מעיין בהתכנסויות אלו. לדוגמה:

ובמירון שם מערה (של קבר) לשמאי והלל ותלמידיהם סך כולם שלושים ושנים ושם מתקבצין ישראלים וישמעאלים בפסח שני וישראלים מתפללים שם ואומרים מזמורים וכשהם מוצאים מים כלם שמחים שהוא סימן שתתברך השנה והרבה פעמים שלא נמצא שם מים ובעת תפילתם היו באים המים (בעת תפילתם) כהרף עין.

— יעקב השליח, אלה המסעות

כאמור, פסח שני הוא מהמקורות של הילולת בר יוחאי בל"ג בעומר, ומכאן שהמעבר להילולה היה כרוך גם במעבר מנהגים המבוססים על מים למנהגים המבוססים על אש. כמו כן, היה קיים שלב ביניים בו גם העלייה לקבר הרשב"י היה מקושרת לנסי מים ולתפילה לגשם בשנות בצורת.

מדורת ל"ג בעומר

העדות הראשונה לשימוש באש בל"ג בעומר היא בהילולת רבי שמעון בר יוחאי. יש המשערים כי מנהגים אלו הגיעו מהילולה לשמואל הנביא בחודש אייר בירושלים. מנהג הדלקת האש התפשט בישראל ובגולה, וכלל הדלקת נרות ומשואות בבית כנסת ובבתים. המדורות עצמן נפוצו גם בקרב חוגים ציוניים, בעיקר בישראל, בשנות ה-תר"פ, עם ניסיונה של הציונות להכניס משמעות ציונית לחג.

דמות הרשב"י קשורה לאש. הרשב"י מסוגל לשרוף במבט:

נפקו חזו אינשי דקא כרבי וזרעי אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף

— תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף לג עמוד ב

תרגום: "יצאו. ראו אנשים חורשים וזורעים. אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה! כל מקום שנותנין עיניהן - מיד נשרף. (מתוך אתר מדרשת) ובנוסף מותו של הרשב"י, כנאמר בזהר, קשור באש:

אי"ר אבא לא סיים בוצינא קדישא למימר **חיים** ... ולא הוה יכילנא לאסתכלא... כל ההוא יומא לא אפסיק אשא מן ביתא... כל ההוא יומא נפילנא על ארעא וגעינא. בתר דאזיל אשא חמינא לבוצינא קדישא קדש הקדשים דאסתלק מן עלמא אתעטף שכיב על ימיניה ואנפוי חייכין.

— ספר הזוהר, חלק ג', דף רצ"ו, עמוד ב'

תרגום: "אמר ר' אבא לא סיים הנר הקדוש לומר "חיים" ... ולא הייתי יכול להסתכל... כל אותו היום לא פסקה האש מן הבית... כל אותו היום נפלנו על הארץ ובכינו. לאחר שהלכה האש, ראינו את הנר הקדוש, קודש הקדשים, שהסתלק מן העולם, מעוטף, שוכב על ימינו ופניו מחייכים."

ל"ג בעומר כחג של פנימיות התורה

מאז המאה הרביעית לאלף השישי, הייתה הילולת בר יוחאי מועד קבלי באופיו, שניתן לו על ידי יהודי ספרד שגרו בצפת. המאפיין הקבלי המידי והבולט של ל"ג בעומר הוא דמותו של רבי שמעון בר יוחאי, ראש מקובלי ספר הזהר ומחברו. פטירתו של בר יוחאי, שמועדה מיוחד לל"ג בעומר, מתואר בספר זה באידרא זוטא.

עם התפשטות מנהגי ל"ג בעומר בגולה, בעקבות עליית חשיבותה של הילולת בר יוחאי, נוצר גם מנהג של קריאה בקטעים מסוימים בספר, ובפרט באידרא זוטא. כמו כן, כולל טקס הקריאה את הפיוט "בר יוחאי" של ר' שמעון לביא, שהינו פיוט קבלי, את המאמר "פתח אליהו" מתיקוני הזהר, ומאמרים מספר הזהר העוסקים ברשב"י. מסורת אחרת היא סיום מחזור הקריאה השנתי בספר הזהר. במאה השישית לאלף השישי יצא לאור ספר ליקוטי מאמרי הזהר שיש ללמוד בל"ג בעומר, המכונה "תיקון לליל ל"ג בעומר", סדר ל"ג בעומר", "סדר לימוד ל"ג בעומר" או "הילולא רבא". במאה השביעית לאלף השישי כבר נחשב המנהג, לשמוח בל"ג בעומר, לקדום.

על פי בחינת הספירות שבאמצעותה מפרשים את ספירת העומר בקבלה, לכל יום בספירה יש כינוי ייחודי, ול"ג בעומר מכונה "הוד שבהוד". על פי מספר התייחסויות, יש לל"ג בעומר משמעות ייחודית בספירת העומר, הקשורה לתיקון ולהתעלות. לדוגמה, בספר הקבלי בני יששכר:

עתה אתה ברוך י"י קורא נעים תשכיל ותבין, אשר ביום זה התחלת התגלות הטוב של התורה שנגנו בה האור כי טוב, הוא האור שהאדם הביט בו מסוף העולם ועד סופו (זחיב

קכא), בזה האור רואין מסתורין של יוצר בראשית. הנה ר' שמעון בן יוחאי קראהו "בוצינא קדישא" (זח"ג ק), כי על ידו נתגלו באיתגליא סודות התורה, היא סוד האור כי טוב הגנוז בתורה. על כן נקרא ספרו הקדוש זה"ר, אור המבהיק מסוף העולם ועד סופו, אור הטוב הגנוז בתורה, על כן יומא הדין טו"ב ימים למתן תורה, אשר מתחיל להתנוצץ האור כי טוב בתורה וכמו שכתבתי לעיל. הנה יום הזה ל"ג בעומר יומא דהילולא דרבי שמעון בן יוחאי, בו ביום עלה לשמי מרומים, ומסתמא ביום זה נולד גם כן, כי הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום אל יום. הנה בו ביום שמתחיל האור כי טוב להאיר מן התורה, היינו טו"ב ימים קודם מתן תורה, בו ביום נתגלית הנשמה הקדושה בעולם אשר תגלה דרך אור כי טוב בתורה, [...]

— בני יששכר, מאמרי חודש אייר, ג ב

מנהגי ל"ג בעומר

נוהגים להדליק ביום זה מדורות גדולות וכן נוהגים לעשות שמחות נישואין. מנהג מפורסם נוסף הוא ההילולה בהר מירון.

מנהגי ל"ג בעומר בחו"ל

עד מחצית האלף השני, היה ל"ג בעומר קשור להפסקת מנהגי האבלות בספירת העומר, אך לא היה בעל משמעות בזכות עצמו. עם הזמן הוא אימץ מנהגים מארץ ישראל. מנהגי ל"ג בעומר התפתחו בשלושה צירים מרכזיים:

- עלייה לקברי צדיקים וקיום הילולות בהם, כאשר הרשב"י נחשב לצדיק המרכזי.
- התייחסות לדמותו של הרשב"י ובעיקר לגדלותו בפנימיות התורה, וקריאה בספר הזהר.
- יציאה לטבע, אימוני חץ וקשת ומנהגי שמחה דומים.

עלייה לקברי צדיקים

מנהגי הדלקת נרות, לזכר הרשב"י וצדיקים אחרים, ניתן היה למצוא בקהילות ספרדיות בארגנטינה, בברזיל, בפרס, בערב, בהודו ובישראל. יהודי המגרב, ובעיקר במרוקו, הם שאימצו יותר מכל את ההילולות בל"ג בעומר, כחלק מפולחן ה"קדושים" שהיה שם בהשפעה מוסלמית. לעומתם, יהודי אשכנז כמעט ולא קיבלו את התופעה, כדוגמת הדחייה של החת"ם סופר את רעיון השמחה ביום מותו של אדם.

בכל רחבי המגרב היו הילולות בקברי רבנים גדולים או שד"רים בל"ג בעומר, מלבד ההשתטחות בהם בכל מהלך השנה. לעיתים יש הייתה מחלוקת בין היהודים לבני דת אחרת, למי שייכים הקברים. ההילולות היו, בחלקן הגדול, מסעות משפחתיים גדולים. בחלק מן המקרים מדובר במערות ששם הצדיק בהן אינו ידוע, כמו "בעל אזרו", "בעל ההר" ו"שבעת בני זמירו", קברים של שבעה צדיקים אלמוניים המשותפים בקדושתם ליהודים, ולהבדיל, למוסלמים.

בדורות האחרונים, ההדלקה במרוקו הייתה מופעלת על ידי ארגונים דתיים, כמו "קדישא" ו"חברת רבי שמעון בר יוחאי". היא הייתה נערכת בחדר ייעודי, ונערכה מכירה פומבית של נרות וכוסות שמן, ומצוות הדלקה. כמו כן, קיימות עדויות על קפיצה למדורות, ריקוד באש והנפת ילדים מעל לאש.

דוגמאות למוקדים לעליות לקברי צדיקים:

- בעל המגדל, רבי יצחק ישראל הלוי, רב מארץ ישראל שבא לגור במרוקו. קבר זה עבר משליטה מוסלמית לשליטה יהודית, בדרך ניסית, ומהווה מוקד עלייה לרגל לשתי הדתות.
- רבי אפרים אנקווה בתלמסאן שבין מרוקו לבין אלג'יריה, מגולי ספרד הראשונים, שמיוחסים לו ניסים שערך בחייו.
- רבי עמרם בן דיוואן, בוואן שבמרוקו, שהתרחשו ניסי רפואה ופקידת עקרות על קברו. הוא הגיע מחברון בשליחות במאה השישית לאלף השישי ונחשב לדמות כמו מלאכית במרוקו. כשבנו חלה הציע את נפשו במקום נפש בנו, ובקשתו התקבלה והמחלה עברה אליו והרגה אותו. מסופר שבהילולה זו מדליקים מדורה השורפת את ענפי הזית שליד קברו, המתחדש מעשה פלא עד השנה הבאה. כמו כן, מסופר על הנפת ילדים מעל למדורה לצורך ריפויים.
- רבי חיים, בנו של רבי עמרם בן דיוואן שניצל מהמחלה. בהילותו יש שירים, פיוטים, שחיטת ואכילה של צאן ובקר, שתיית יין, מכירה פומבית של כוסות יין לברכה של הרשב"י ושל צדיקים נוספים שקרובים שם, מכירת זכות פתיחת שער הבניין והדלקת הנר הראשון ליד הקבר, וסעודה ארוכה.
- רבי אברהם בן יוהאן, שעל פי המסופר בקברו היה עץ שלא נשרף, וממנו יוצאו מים.
- רבי יהודה זבאלי, עליו מסופר כי דמותו הופיעה באש ליד קברו.
- קבר סידי מול אלברז, שבו כמסופר פרצו מים ממקום הנחת הנרות בכל פעם שצעקו פסקה בתפילה.
- קבר שבזי/שרעבי בתימן
- קבר של רבי משה איסרליש (הרמ"א, פוסק מפורסם בן המאה הרביעית לאלף השישי) בקרקוב, שאותה ערכו יהודי פולין, שונה מההילולה במירון. נהוג היה לדרוש לשבחו בבית הכנסת הרמ"א שליד בית העלמין, להדליק נרות, להתפלל וללמוד להזכרת נשמתו, ולבקר קברים אחרים במקום של אנשי תורה וצדיקים מפורסמים.
- בשנות ה-תר"פ דווחה הילולה חדשה בוורמס שבגרמניה, בקברו של רבי מאיר מרוטנבורג, בן המאה הראשונה לאלף השישי. הלה נאסר על ידי הקיסר, ונפטר לאחר שבע שנים בכלא. גופתו נפדתה לאחר 14 שנים נוספות על ידי רב אחר,

שביקש להיקבר לצידו. בל"ג בעומר הייתה מתאספת, על הדיווח, קבוצת חיילים צרפתיים יהודיים, מדליקה נרות, ועורכת משתה ושירה.

התייחסות לרשב"י ולזוהר הקדוש

במאה החמישית לאלף השישי היה תיעוד של הילולות ל"ג בעומר לכבוד הרשב"י בגלויות, והמנהג התפשט בקרב החסידות ובקרב יהדות המזרח במאה השישית לאלף. את מקום העלייה לקבר, תפסה בחלק מן המקומות הקריאה בספר הזהר, בזכות תפוצת העיון בו באותה התקופה, וכן המקובל כי קריאה בו היא משמעותית גם בלא הבנת הטקסט.

בפרס, בה ספר הזהר היה מקובל ביותר, ל"ג בעומר ייוחד לרשב"י. היו עורכים סעודת חג גדולה, שרים, קוראים בזהר ושרים את תרגומו הפרסי של "בר יוחאי" (הגרסה העברית המקורית מושרת בכל שבת). מארח הסעודה היה אדם שנדר לרשב"י לארח אותה בעבור ריפוי חולים. עקב ריבוי בעלי הנדרים, עורכים את הסעודות מספר ימים לפני ואחרי ל"ג בעומר.

יומי דפגרא, יציאה לטבע וחץ וקשת

ל"ג בעומר קלט מנהגים, כמו יציאה לטבע וחץ וקשת, יש האומרים כי חגיגות אלו מקורן מהגויים, כמו למשל חגיגות ה-1 במאי (המאיאלס) או מליל ולפורגה, מנהגים כפריים אירופאיים בימי הביניים, שהיו קשורים במלחמה במזיקים בעונת הקציר. מנהגים אלו, בחודש מאי, כללו אירועי ספורט וקליעה בקשת.

באמצע המאה הרביעית לאלף השישי המנהג לצאת לטבע ולערוך משחקי התעמלות כבר היה קיים ומסורתי. המהרי"ל קבע כי זהו יום שמחה, ומסיבת סיום מסכת לימודים, ותלמידי החדר ומלמדיו היו יוצאים בצוותא לטבע. מנהג מרכזי היה אימוני חץ וקשת. מנהג זה הוסבר בציטוט מקינת דוד "ללמד בני יהודה קשת", שפורש בהקשר של מלחמות בר כוכבא או בהקשר של מלחמות ביצר הרע. הגרסה הקבלית מייחסת את הירי בחץ וקשת למסורת שבחיו של רשב"י לא הייתה קשת בענן, שהיא סימן קללה, וצדיקותו הבטיחה בעצמה את שלום העולם. סיפור בר כוכבא כמנהיג ולוחם יהודי, שהצדיק את המנהגים הכמו-צבאיים, החל להתפתח מעט לפני גירוש ספרד, כמענה לטענות הנוצרים על חולשת העם היהודי.

מנהגים נוספים הם עריכת משתה, שעשועים, ומשלוחי מנות לבני שישים באותה השנה, אכילת ביצים (בנימוק שביצה היא סימן לאבלות, וביצה צבועה היא סמל להפסקתה), ומנהג לפיו המלמד היה נותן לתלמידים ממתקים ושתייה על חשבונם.

מנהגים אחרים

מספר קהילות אימצו מנהגים מקומיים לל"ג בעומר, שאינם נגזרת ישירה של הילולת הרשב"י, היציאה לטבע או הזהר.

- ברודוס היה מנהג של קבורת "גניזה": ספרי קודש וחול, דינים וחשבונות ופנקסים שנקברו תוך שירי תוגה, מזמורי תהילים ותפילות אשכבה.
- קהילה יהודית בתימן ראתה את ל"ג בעומר כנגזרת של פסח שני, ובאחת העדות יש מנהג לערוך תספורות, שסימלו קציר שערות, בהקבלה לקציר השעורה.
- בטטואן במרוקו ערכו תפילת אשכבה או הזכרת נשמות לבני העדה שנפטרו באותה השנה.

סיום האבלות

רבים מהנוהגים מנהגי אבלות בימי ספירת העומר מפסיקים את אבלותם בל"ג בעומר או מיד עם צאתו, בהתאם לנאמר כי תלמידי רבי עקיבא פסקו למות ביום זה. גם בקרב אלה שממשיכים לנהוג מנהגי אבלות עד חג השבועות, מקובל להסתפר ולהתגלח בל"ג בעומר.

הילולת רבי שמעון בר יוחאי

מי שלא ראה את שמחת ל"ג בעומר על קברו של רבי שמעון בן יוחאי במירון לא ראה שמחה מימיו, שישראל עולים לשם המוניות של חגיגה בשירים ובכל כלי שיר ובאים מכל המקומות מערי א-לוקינו ומארצות אדום וישמעאל ועומדים שם לילה ויום ולומדים... ומתפללים ואומרים מזמורים.

— ש"י עגנון

בל"ג בעומר נוהרים מאות אלפים למקום ציון קברו של רבי שמעון בר יוחאי למרגלות הר מירון, לחוג שם את החג. בכל שנה בשנה בערב ל"ג בעומר ולאוּרֶךְ החג עצמו משמשת חלקת ציונו של קברו של הרשב"י מקום ההילולה. הילולה זו נקראת בארמית: "הילולה דרבי שמעון בר יוחאי", ובמשך ארבעה ימים רצופים מגיעים אליה כחצי מיליון איש ואישה. בערב של יומה האחרון של ההילולה מתחילים האירועים המסורתיים של החג ל"ג בעומר. ההדלקה המרכזית במדינת ישראל הפותחת את אירועי הילולתו של הרבי שמעון בר יוחאי היא הדלקת "מדורת האש הנצחית" כחלק מהאירועים, מתקיים טקס ה"חלאקה", בו נגזזים שיערות ראשיהם של ילדים אשר הגיעו לגיל 3.

הילולות אחרות

רבי מאיר בעל הנס

באמצע המאה השביעית לאלף השישי נוספה הילולה בטבריה לזכר רבי מאיר בעל הנס בפסח שני, כחיקוי של הילולת הרשב"י במירון בל"ג בעומר: זיירא (תהלוכה), הדלקת נרות, שירה, הדלקה מרכזית, שריפת חפצים, הבאת ספר תורה מהעיר לקבר וקניית זכות ההדלקה. יהודי ספרד הם הגורם המשמעותי בהילולה זו והתקיימה הדלקה מקבילה של אשכנזים. קדמה להילולה זו הילולה בל"ג בעומר בקבר רבי

עקיבא. המסורת של רבי מאיר בעל הנס בטבריה היא מהמאה הראשונה לאלף השישי, וזהותו אינה ידועה בבירור.

שמעון הצדיק

ישנם הנוהגים לעלות לקבר שמעון הצדיק בירושלים במקום למירון, שם חוגגים בדומה. בעלייה לקבר רבי שמעון הצדיק בירושלים, נוהגים אנשי העיר להשתטח על הקבר, להתפלל, להדליק נרות, לערוך סעודה ושירה, ולבצע חלאקה. הילולה זו כבר הייתה קיימת בתחילת המאה השביעית לאלף השישי, וכנראה התחילה באמצע המאה השישית לאלף השישי.

הילולת יוצאי לוב

בל"ג בעומר מתקיימת הילולה דתית של יוצאי לוב בבית הכנסת בושאיף שבמושב זיתן. בבית הכנסת בושאיף יש במה עם תזמורת נגני העדה הלוברית אליה מגיעים ח"כים, שרים, רבנים ואישי ציבור, דוכני מזון של העדה הלוברית, חדר הדלקת נרות ושמן. מנהג ההילולה התחיל כבר בבית הכנסת בושאיף בזליתן שבלוב ומתקיימות עד היום בבניין שהוקם בישראל עם קום המדינה.

הבאבא סאלי

בימינו נהוגה גם הילולה ל**באבא סאלי** בנתיבות.

תפילה, פיוט ועיון

אין אומרים תחנון בל"ג בעומר, אולם אין תוספת מיוחדת לתפילת היום. בבתי כנסת רבים נוהגים לשיר בל"ג בעומר פיוטים, בחלקם שרים פיוטים אלו גם בשבת שלפני ל"ג בעומר. דוגמאות לפיוטי ל"ג בעומר:

- בר יוחאי נמשחת אשריך
- ואמרתם כה לחי
- ס:אמר רבי עקיבא
- אשרינו
- אפתח פי ברינה
- שבחו אמונה שירו נבונה
- שירו לא-ל בשירה

יש נוהגים ללמוד בל"ג בעומר בספר הזוהר, שחובר על ידי רבי שמעון בר יוחאי.

זה לעומת זה

חג האש

במסורת היהודית אין כל מקום להשערות אלו, ואין כל קשר בין מדורות ל"ג בעומר לחגי המדורות של העמים. בספרי המחשבה והחסידות ניתנו טעמים רבים להדלקת מדורות בל"ג בעומר, על פי דרש ועל פי קבלה.

התנועה הציונית

מרד בר כוכבא

בתחילת המאה ה-20 פיתחה התנועה הציונית את מיתוס ל"ג בעומר, שכללה את חיבור החג עם מרד בר כוכבא והמאבק לחירות לאומית. מנהג הדלקת המדורות הופץ על ידם בקרב חברי תנועתם, כזכר למורדים שהדליקו משואות אש על ראשי ההרים כדי להעביר את ההודעה על פרוץ המרד. גם המנהג להכין חצים וקשתות ולהתאמן בהם בסביבות המדורה מקושר לדעתם למרד בר כוכבא, כאשר המרד התקיים בתקופה בה חץ וקשת היה כלי הנשק העיקרי בקרב.

לפי התיאור המקובל בקרב חוגים ציוניים, בל"ג בעומר חל מפנה לטובת צבאו של בר כוכבא במרד מול הרומאים, והושאו משואות לבשר את הניצחון. להשערת יום-טוב לוינסקי, חגיגות ל"ג בעומר אצל הציונים בערב י"ח אייר מסמלות את הבשורה על פרוץ המרד הגדול. אישוש לכך, לדעתו, ניתן למצוא בכך שבי"ז באייר התרחשה, על פי מלחמות היהודים, הפעולה האלימה הראשונה במסגרת המרד, ובערב אותו יום היו עשויים להודיע על המרד באמצעות מדורות, בדומה להודעה על ראש החודש.

הדלקת אש

מקורה של הדלקת האש בל"ג בעומר הוא בהילולת רבי שמעון בר יוחאי. בגולה התפתח מנהג, בעקבות הילולת הרשב"י, של הדלקת משואות או נרות על גגות בתי הכנסת ולעיתים גם בבתיים או על גגותיהם, לזכר הרשב"י ולזכר צדיקים אחרים. מנהג זה הופץ גם לחגיגות ל"ג בעומר בירושלים ובחברון. אימוץ החג על ידי הציונות, והתכנים של מרד, גבורה ויציאה לטבע, הביאו למנהג אצל החוגים הציוניים בו יוצאים ילדים ונוער להדליק מדורות ולחגוג בל"ג בעומר. בשנות ה-תר"פ התרבו מאד המדורות ברחבי הארץ, בעקבות פעילות חינוכית אינטנסיבית.

בקרב ילדים, נוער ואף מבוגרים, נהוג לערוך מדורות גדולות, בהן מקובל אצל החוגים הציוניים להכין תפוחי אדמה אפויים (על ידי הטמנתם בגחלים של המדורה, לעיתים לאחר עטיפתם בנייר אלומיניום), המכונים "קרטושקעס" (תפוחי אדמה ביידיש), וכן לערוך פיקניקים או "על האש". סביב חלק מהמדורות נערכות גם פעילויות חברתיות כגון משחקי חברה, שירה בציבור, סיפורי צ'זבטים ושיחות חברים. לעיתים נמשכות המדורות עד שעות הבוקר המוקדמות (בעיקר אצל בני נוער וצעירים).

בעבר, נהגו בישראל להוסיף למדורה דחליל, בדמות צורר אנטישמי, כגון היטלר, אייכמן, נאצר וכדומה. למנהג זה מקורות פגאניים והוא קיים במגוון תרבויות. בעשורים האחרונים, קיום מנהג זה פחת.

תופעות לוואי

היקף המדורות הגדול בל"ג בעומר מביא עמו מספר תופעות לוואי:

- זיהום אוויר - המדורות גורמות לעלייה ניכרת בריכוזי החלקיקים הנשימים באוויר ובעקבות זאת, לעליה בשכיחות הפנייה לחדרי מיון עקב בעיות בדרכי הנשימה. נוסף על כך נוצרת גם פגיעה בסביבה כתוצאה מהכמויות הגדולות של הפחמן הדו-חמצני.
 - נרשמים מקרים רבים של כוויות כתוצאה מהפעילות עם האש.
 - תופעות של גניבת קרשים מאתרי בנייה, המהווים חומרי גלם למדורות, וכן של עגלות ממרכולים, להובלתם.
 - מראשית שנות ה'תש"ס דווח על מקרים של השלכת כלבים וחתולים חיים לתוך האש. אזרחים התארגנו לסייר בין המדורות בניסיון למנוע תופעה זו.
- בהתאם לכך נעשות פעילויות הסברתיות שונות למזעור הסכנות והנזקים:

לימוד ושירה

ל"ג בעומר הוא יום חופשה בבתי הספר בישראל. בתקופה בה הוא נחוג, נהוג ללמוד אודות רבי עקיבא ורבי שמעון בר יוחאי. בבתי הספר הכלליים לומדים גם אודות מרד בר כוכבא. כמו כן, בבתי הספר הכלליים נהוג לשיר שירי ילדים ייחודיים לל"ג בעומר, לדוגמה:

- בר כוכבא
- קשתנו על שכמנו
- ל"ג בעומר

חץ וקשת ומחנאות

בל"ג בעומר נוהגים לירות בחץ וקשת, ובקרוב הציבור הכללי נהוג גם לערוך תחרויות ספורט. לעיתים קרובות הם מייחסים את הירי לזכר למרד בר כוכבא. ביהדות מייחסים את הירי בחץ וקשת למדרש שבחיו של רשב"י לא הייתה קשת בענן, שהיא סימן קללה, וצדיקותו הבטיחה בעצמה את שלום העולם.

מנהג זה אומץ על ידי הציונות, בזכות התכנים של גבורה, מרד וחיבור לטבע. בשנת ה'תשנ"ג נוסד הארגון אהבת ציון במסגרת טיול ל"ג בעומר. הארגון שינה את שמו ל"בר כוכבא" בהמשך, וחובבי ציון היו עורכים טיולים וחגיגות בטבע. לאחר

הקמת צה"ל צוין ל"ג בעומר בתחרויות קליעה ומטווחים טקסיים בהשתתפות חיילים ונוער.

תהלוכות, עצרות וטקסים

כנגזרת מהיציאה לטבע בל"ג בעומר בגולה, התפתחו גם תהלוכות בסגנון צבאי. במסגרת התהלוכות, היה מתמנה מפקד חד יומי, שתפקידו לארגן את התהלוכה הגאה. מנהגים אלו ידועים עוד מהמאה החמישית לאלף השישי. גם מנהג זה היה מבין המנהגים שאומצו על ידי הציונות, בזכות התאמתו לצרכי התנועות.

עוד מלפני מלחמת העולם הראשונה היו עורכים בתנועת מכבי תהלוכות ל"ג בעומר. בשנת ה'תרע"ו ההסתדרות הציונית בוורשה ערכה את הטיול המסורתי כתהלוכה המונית במדי תנועות הנוער, ובכך פתחו במסורת "יום תנועות הנוער הציוניות". את המפגן יזמו השומר הצעיר, אליהם הצטרפו מכבי, תלמידי בתי הספר ונציגי הארגונים הציוניים. כך נכתב בעיתון הצפירה:

החגיגה שנערכה השנה בווארשה בל"ג בעומר, בוודאי שכמותה לא נערכה עוד בארצות הגולה, ומעולם לא פיללנו לראותה ככה בפולין.

היהדות יצאה ברחובות העיר ביד רמה. בלי מורא מפני הקוּזק ובלי אימת פוגרומים. בני נעורים וילדים עברו גדודים גדודים ברחובות העיר בבטחה. בצעדים בטוחים ובראש מורם ולפני כל גדוד וחבורה נישא הדגל היהודי עם הכתובת העברית: השם העברי של הגדוד או של החבורה. העיר הייתה מלאה יהדות.

— הצפירה, כ אייר תרע"ו, מתוך לוינסקי, ספר המועדים עמ' 471

תנועות הנוער הציוניות, לפני הקמת המדינה ואחריה, נהגו לערוך עצרות ומחנות וקיבלו מצטרפים חדשים בחג זה. ל"ג בעומר הוכרז כיום תנועת השומר הצעיר, והכיל מפקדים וטקסי הענקת סמלי התנועה. גם תנועת בני עקיבא קבעו את היום כיום טקסי לקבלת מצטרפים חדשים לתנועה. כמו כן, נערכו תהלוכות צבאיות במירון בל"ג בעומר בשנים הראשונות למדינה.

מאז שנת תש"מ מתקיימות ביום זה במקומות רבים בישראל ובעולם תהלוכות ילדים המאורגנות על ידי חסידות חב"ד. התהלוכות צועדות תחת הסיסמה "יחד כל ילדי ישראל" וזאת מכיוון שביום זה פסקו תלמידי רבי עקיבא למות על שלא נהגו כבוד זה בזה. בתהלוכות משתתפים כ-250,000 ילדים ומתקיימות בהן חלאקות, הגרלות ומופעי בידור. הילדים חוזרים על פסוקים ולעיתים שומעים דרשות בנושאים אקטואליים¹. בישראל מתקיימות תהלוכות אלו ברוב הערים וברבים מן היישובים הקטנים. בשנים שבהן ל"ג בעומר יוצא ביום א' בשבוע – היום החופשי בארצות הברית, מתקיימת תהלוכה גדולה במיוחד בחזית מרכז חב"ד העולמי בברוקלין.

דחיית אירועי ל"ג בעומר ממוצאי שבת

בשנת ה'תשע"א, שבה חל ל"ג בעומר במוצאי שבת, עלתה קריאה ברבנות הראשית לישראל, לדחות את אירועי ל"ג בעומר בשנה זו ביום - ממוצאי שבת ליום ראשון בערב, על מנת למנוע חילול שבת בהדלקת מדורות ובהיערכות של משטרת ישראל באזור מירון עוד בתוך השבת. גם הרב עובדיה יוסף יצא בקריאה דומה. הרבנות הראשית לישראל פנתה למשרד החינוך על-מנת לקבוע יום חופשה ביום שני, י"ט באייר, ל"ד בעומר, אך זה טען כי הזמן שנותר להתארגנות בעניין מועט מדי, ולכן באותה השנה לא צלחה קריאת הרבנות הראשית לקיים את אירועי הדלקת המדורות ביום ראשון בערב.

בשנת ה'תשע"ב, לקראת יום ירושלים שחל באותה השנה במוצאי שבת, קבעה הרבנות הראשית לישראל שבשנים שבהן יום ירושלים יחול במוצאי שבת יידחו אירועיו (חוץ מתפילת ההודיה) ליום ראשון בערב, על-מנת למנוע חילול שבת. באותה החלטה קבעה הרבנות הראשית שבשנים שבהן ל"ג בעומר יחול במוצאי שבת, יידחו אירועי הדלקות המדורות וההילולה שבמירון ליום ראשון בערב, י"ט באייר, ל"ד בעומר - מאותה הסיבה.

לקראת ל"ג בעומר ה'תשע"ג שחל במוצאי שבת, פנתה הרבנות הראשית לישראל למשרד החינוך לאפשר יום חופשה ביום שני, י"ט באייר, וזה נאות לבקשה. משרד החינוך קבע כי בשנים כגון זו, לא יתקיימו לימודים בבתי הספר הן ביום ראשון, ל"ג בעומר, והן ביום שני, ל"ד בעומר.

ישנם המתנגדים להחלטה, באומרים שלל"ג בעומר יש השלכות להלכות בנושאים שונים, כגון הפסקת מנהגי האבלות של ספירת העומר, ואם דוחים את אירועי היום ייווצר בלבול. בנוסף, ישנה טענה שעלתה האומרת כי הזזת חג ומועד לתאריך אחר היא שלב ראשון לפני ביטולו, ושאינן לשנות את מועדם של מועדים רק מפני אנשים שאינם שומרים שבת. טענה זו עולה גם בנוגע ליום ירושלים, וגם ליום הזיכרון לשואה ולגבורה, יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ויום העצמאות אשר מוקדמים או נדחים לעיתים תכופות על-פי חוק כדי למנוע חילול שבת.

ל"ג בעומר בצל התפרצות נגיף הקורונה

ל"ג בעומר תש"פ חל בצל התפרצות נגיף הקורונה בישראל ובעולם כולו. במדינת ישראל אסרה הממשלה התקהלויות על פי תקנות לשעת חירום ובכלל זה נאסר הדלקת מדורות בכל רחבי הארץ, עלייה לציון והשכרת צימרים בהר מירון. הותרו במירון שלשה הדלקות בלבד, אחת לציבור החסידי בראשות האדמו"ר מבויאן ואדמו"רים נוספים, השנייה לציבור הספרדי בראשות הרב שלמה משה עמאר, הרב בניהו שמואלי והרב שלום ארוש והשלישית לציבור הדתי לאומי בראשות הרב שמואל אליהו והרב חיים דרוקמן. רוב הציבור נשמע להנחיות הממשלה, אולם נערכו מספר הדלקות בניגוד להנחיות במספר מקומות ברחבי הארץ.

כמו כן ע"פ החלטות הממשלה, נערכה המשטרה בכוחות מתוגברים כדי לאכוף את ההנחיות שלא לעלות למירון, וסגרה את דרכי הגישה למושב מירון במשך כל שבוע ההילולא ומנעה מרובו המכריע של הציבור להגיע להילולא למירון להוציא מורשים בודדים. עם זאת רבים ניסו להסתנן דרך היערות והשבילים, ובשעות אחר הצהריים אלפים הפרו את ההנחיות והסתננו ליישוב מירון ומאות אף הצליחו להתפרץ לציון הרשב"י כשלאחר זמן מה המשטרה הצליחה לתפוס שליטה, תוך כדי עימותים נעצרו 320 אנשים והובלו לתחנת המשטרה בצפת שם קיבלו קנס, לאחר כמה שעות של מעצר שוחררו רוב העצורים, למעט אלו שנחשדו בתקיפת שוטרים שבית המשפט האריך את מעצמם בכמה ימים.

בשנת תשפ"א היה אסון גדול שבו נספו 45 איש ועוד 103 נפצעו. (ראה עלון אסון מירון)

ל"ג בעומר בציונות

מספר חוקרים ורבנים סברו של"ג בעומר, לדבריהם, הוא לזכר ניצחון במרד בר כוכבא, וכי הפסקת המגפה וקביעת התאריך לפי ספירת העומר נועדו להסוות יום זה. על פי תאוריה זו, תלמידי רבי עקיבא שמתו במגפה היו למעשה לוחמיו של בר כוכבא. הציון העקיף של הלוחמים, וכן ציון החג (כל"ג בעומר במקום י"ח באייר) נועד להסוות את המועד מפני הרומאים, שאסרו על כך (אולם ביהדות אין מקום לגישה זו).

בעקבות כך אימצו הציונות ומדינת ישראל את המועד כיום המציין את הגבורה היהודית. האימון בנשק, הפעילות הגופנית, היציאה לטבע והדלקת האש התאימה לערכים בהם דגלה התנועה הציונית, ומנהגי החג המתאימים אומצו. בשנת 1916 נערכה תהלוכה מקיפה של הארגונים הציוניים בבורשה. תהלוכה זו הותירה רושם רב על אוהדי הציונות, ופתחה במסורת של ציון "יום תנועות הנוער הציוניות" בל"ג בעומר. בשנות ה-20 של המאה ה-20 הושקעו מאמצים חינוכיים רבים להטמעת סיפור בר כוכבא, בהקשר של ל"ג בעומר, כסמל לגבורה לאומית. תנועות הנוער הציוניות, עוד מלפני הקמת המדינה, קבעו את ל"ג בעומר כחג מרכזי. הן ערכו עצרות ומחנות וקיבלו מצטרפים חדשים בחג זה.

מספר ארגונים ציוניים וטרומ-ציוניים קבעו את מועד הקמתם או את חגם כל"ג בעומר. ב-1893 נוסד הארגון אהבת ציון במסגרת טיול ל"ג בעומר. הארגון שינה את שמו ל"בר כוכבא" בהמשך. חובבי ציון היו עורכים טיולים וחגיגות בטבע, הביל"ויים היו מדליקים משואות ותנועת מכבי הייתה עורכת תהלוכות. היום נבחר כיום השומר הצעיר, כיום הקמת בני עקיבא (בעקבות הכפלת מספר חבריה), כיום ההחלטה על הקמת הפלמ"ח בשנת 1941 וכן יום ההחלטה על הקמת הגדנ"ע, וכיום פרסום הפקודה לייסוד צה"ל.

סמלי החג היו גם הם למקור לתנועות. התנועה "בר כוכבא" (אהבת ציון) גזרה את שמה מגיבור החג. "בני עקיבא" גזרו את שמם מתלמידי עקיבא, שהיו לפי הקביעה החדשה לוחמי בר כוכבא. תנועת בית"ר גזרה את שמה ממעוזו האחרון של בר כוכבא, ביתר. הגדנ"ע הרכיב את סמלו מחץ ומקשת, מסמלי החג.

בשנות ה-70 התעצם הדיון סביב משמעותו של מרד בר כוכבא, והושמעה ביקורת על כך שהמרד הביא, למעשה, לחורבן. בעיקר היו מפורסמים בהקשר זה מאמריו של יהושפט הרכבי בתחילת שנות ה-80.

התאחדות הסטודנטים בחרה לחגוג את יום הסטודנט בל"ג בעומר. המנהג, ברוב המוקדים, כבר לא קיים. כמו כן, מ-2004 ל"ג בעומר הוא יום הוקרה לחיילי המילואים. במסגרת זאת מתקיים בסמוך לל"ג בעומר טקס מצטיינים ממערך המילואים במעמד הרמטכ"ל ופורום המטה הכללי, ערב הוקרה למפקדים במערך המילואים, חלוקת "מגן המילואים" במעמד שר הביטחון והרמטכ"ל למעסיקים המצטיינים ביחסם לחיילי מילואים וטקס יחידות מצטיינות במילואים, במעמד נשיא המדינה.

למרות הפעילות הענפה שהתרחשה ומתרחשת בל"ג בעומר, נותרו מנהגי החג עניין לילדים ולנוער ברוב המקרים, בכל הנוגע להקשרים הציוניים של החג.